

ӘОЖ 336.14

**АУЫЛ ШАУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН ӨНДІРУ МЕН ӨТКІЗУДІҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІН ТАЛДАУ ЖӘНЕ АРТТЫРУ
(Қазына-Жер LTD ЖШС мысалында)**

Юлдашева М.Д.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - **Карипова А.Т.**

Н.Ә. Назарбаевтың "Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауында: "Қазақстанның аграрлық секторы үлкен экспорттық мүмкіндіктерге және инвестицияларды енгізу үшін жоғары әлеуетке ие. Әлемде азық-түлікке деген қажеттілік жыл сайын артып келеді. Бұл мүмкіндікті біз жіберіп алмаймыз" [1].

Кез келген елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды проблемасы-халықты тұрақты азық-түлікпен қамтамасыз етуге қол жеткізу. Ауыл шаруашылығы-халықты азық-түлік және өнеркәсіптік шикізатпен қамтамасыз ететін материалдық өндірістің маңызды салаларының бірі. Бұл әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар салалар жиынтығы, оларды жоспарларды әзірлеу және ауыл шаруашылығын ұйымдастыру кезінде ескеру қажет.

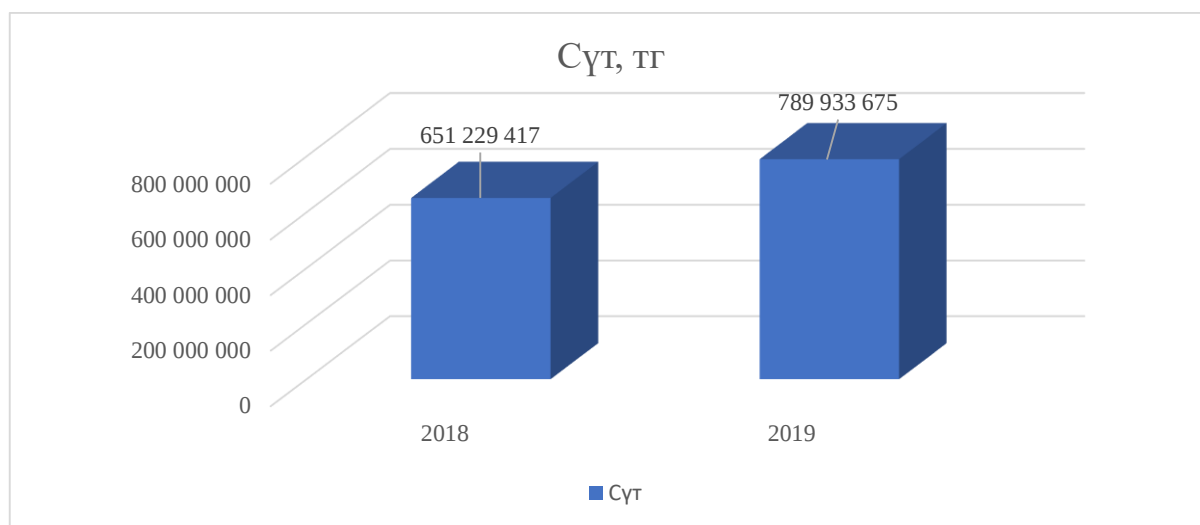
Халықты тұрақты азық-түлікпен қамтамасыз етуге қол жеткізу ауыл шаруашылығы өнімін өндіру мен өткізудің тиімділігін арттыруды талап етеді.

Өнімді өндіру және сату көлемін талдау ұйымның қызметін сипаттайтын негізгі көрсеткіштердің бірі болып табылады. Сату көлемі сатудан түсетін пайданы есептеу үшін өте маңызды, бұл ұйымның қаржылық нәтижесін қалыптастырады.

Экономикалық мазмұны бойынша сатылған өнімнің көлемі ұйым жұмысының түпкілікті нәтижесін, тұтынушылар алдындағы өз міндеттемелерін орындауды, нарық қажеттіліктерін қанағаттандыруға қатысу дәрежесін сипаттайды. Өндіріс пен өнімді сату көлемінің өсу қарқыны, олардың сапасының

артуы ұйымның шығындарына, пайдасы мен кірістілігіне әсер етеді. Сондықтан осы көрсеткіштерді талдау үлкен маңызға ие.

Өндірілген және сатылған өнімдердің құрылымын талдау 1-кестеде келтірілген.

Сурет1. «Қазына-Жер» LTD ЖШС-де өндірілген сатылған сүт көлемін талдау

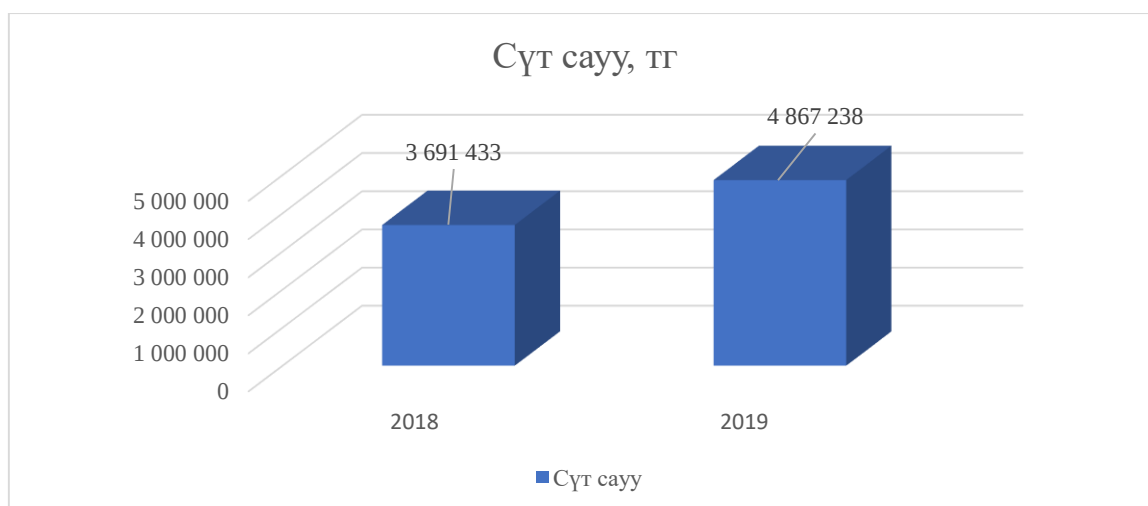
1-суретте көрсетілгендей, 2019 жылы өндірілген сүт көлемі 2018 жылмен салыстырғанда 21,2% - ға көп.

«Қазына-Жер» LTD компаниясы қуаттылығы тәулігіне 15 мың литр сүт өндіреді.

Сурет2. 2019 жылғы мәліметтер бойынша сүт өткізу арналары

Суретке қарап отырып, 2019 жылы сүттің 53,4%-ы Фудмастер ЖШС-ге өткізілгенін көруге болады.

Сурет3. «Қазына-Жер» LTD ЖШС-де кг-на сүт сауымы

Суреттен көріп отырғанымыздай 2019 жылы сүт сауымы 2018 жылмен салыстырғанда – 31,9%- артқан.

Ауыл шаруашылығы өндірісінің экономикалық тиімділігінің маңызды көрсеткіші-өнімнің өзіндік құны. Өзіндік құн-бұл өндірілетін өнімге және сатуға жұмсалатын шығындардың сомасы. Өнімнің өзіндік құны кәсіпорын қызметінің экономикалық көрсеткіші болып табылады. Онда барлық жақтары көрсетіледі, шаруашылық қызметінің анықталады пайдаланудың нәтижесі барлық өндірістік ресурстар.

1-кесте

«Қазына-Жер» LTD ЖШС-де астық өндірісінің өзіндік құнының құрылымы

Шығындар	2018 жыл		2019 жыл	
	барлық шығындар,тг	1 кг- ға шығындар, тг	барлық шығындар,тг	1 кг- ға шығындар, тг
Жоңышқа, кг	177 446	17,74	184 395	18,44
Жүгері, кг	206 567	25,82	207 538	25,94
Пияз, кг	1 281 822	32,05	1 250 841	31,27
Электр энергиясы	90 000	-	90 000	-
Басқада шығындар	130 000	12,24	130 000	12,24
Барлығы	1 665 835	87,85	1 862 774	87,86

Астықтың өзіндік құнындағы негізгі бөлігі тұқымдарға жұмсалатын шығындар алады. Бұдан басқа, 2018 жылмен салыстырғанда 2019 жылы астықтың өзіндік құнының құрылымында елеулі өзгерістер байқалады. 2018 жылдан 2019 жылға дейінгі кезеңде дәнді дақылдарды өндіруге арналған жалпы шығындар 1 862 774 теңгеге өсті.

2-кесте

Өнімнің қаржылық нәтижелерін талдау

Өнім түрлері	2018 жыл			2019 жыл		
	Түсім, тг	Пайда, тг	Рентабельділік, %	Түсім, тг	Пайда, тг	Рентабельділік, %
Жоңышқа	270 000	92 554	34,28	284 000	99 605	35,07
Жүгері	480 000	273 433	56,97	510 000	302 462	59,30
Пияз	2 400 000	1 118 178	46,59	2 550 000	1 299 159	50,94
Барлығы	3 150 000	1 484 165	137,84	3 355 000	1 701 226	145,31

2-кестеде, өнімнің рентабельділігі 2019 жылы – 145,31%-ды құрады, яғни 2018 жылмен салыстырғанда 5,4%-ға артқан.

Сондай - ақ, жүгері өндіру және сату ең тиімді, өйткені оның рентабельділігі жоғары.

Аулшаруашылығы өнімдерін өндірудің тиімділігі мынадай көрсеткіштермен сипатталады:

- ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігі;
- 1 кг өнімге арналған еңбек шығындары (еңбек сыйымдылығы);
- 1 кг өнімнің өзіндік құны;
- 1 га егістен пайда;
- табыстылық деңгейі [2].

Егіншілік көрсеткіштерін қарастырамыз.

3-кесте

Ауыл шаруашылығы дақылдарын егу

Өнімділік, га	2018 жыл	2019 жыл	Ауытқу, %
Жоңышқа	10	10	100
Жүгері	8	8	100
Пияз	40	42	105

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2018 жылдан 2019 жылға дейінгі кезеңде пияз егу 5%-ға өскені байқалады. Ал, жоңышқа және жүгері егуде ешқандай өзгеріс жоқ.

Агроөнеркәсіптік кешен салаларының экономикалық тиімділігі көбінесе өндіріс қарқындылығының деңгейіне байланысты.

Интенсификация-бұл өнімнің аудан бірлігінен шығуын арттыру, еңбек өнімділігін арттыру және өнім бірлігіне шығындарды азайту үшін ғылыми-техникалық прогресс негізінде саланы жүргізу жүйесін жетілдіру арқылы жүзеге асырылатын кеңейтілген ұдайы өндірістің негізгі нысаны.

Оның маңызды бағыттары:

- өнімді өндірудің қарқынды, ресурс үнемдейтін технологияларын қолдану;

- ғылыми негізделген ауыспалы егісті игеру, тұқым шаруашылығын және мал шаруашылығындағы асылдандыру жұмысын жетілдіру;
- дақылдардың перспективалы сорттарын пайдалану;
- минералдық және органикалық тыңайтқыштардың, гербицидтердің және ауыл шаруашылығы дақылдарын қорғау құралдарының оңтайлы дозаларын енгізу;
- азық базасын нығайту және т.б.

Өндірістік қызметті жүргізудің экономикалық тиімділігі көбінесе өндірілетін өнімнің өзіндік құнының төмендеуіне, кәсіпорынның негізгі өндірістік қорларының ұлғаюына және нәтижесінде алынған пайданың жалпы сомасының өсуіне және рентабельділік деңгейінің жоғарылауына байланысты.

Өнім сапасы кәсіпорын қызметінің маңызды көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Өнім сапасын жақсарту көбінесе кәсіпорынның нарықтық жағдайдағы өмір сүруін және сәттілігін, техникалық прогресс қарқынын, инновацияларды енгізуді, өндіріс тиімділігінің өсуін және кәсіпорында қолданылатын ресурстардың барлық түрлерін үнемдеуді анықтайды. Бұл бәсекелестердің аналогтарымен салыстырғанда өнім сапасын жақсарту үшін тауар өндірушілердің тұрақты, мақсатты, қажырлы жұмысын қажет етеді.

Қорытындылай келе, кәсіпорында сүт және пияз өндірісі дамыған. Жерді пайдалану тиімділігі өскен, себебі астық өндірісі артқан. Сүт сауымы жылдан жылға артып келеді.

Өндірістің экономикалық тиімділігін арттырудың маңызды шарты ауыл шаруашылығы өнімдерінің сапасын жақсарту болып табылады. Өнімнің сапасы неғұрлым жоғары болса, оны сату бағасы соғұрлым жоғары болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. <http://www.akorda.kz/>
2. <https://www.stud24.ru/organization-economy/puti-povysheniya-jekonomicheskoy-jeffektivnosti-proizvodstva/83881-259564-page8.html>